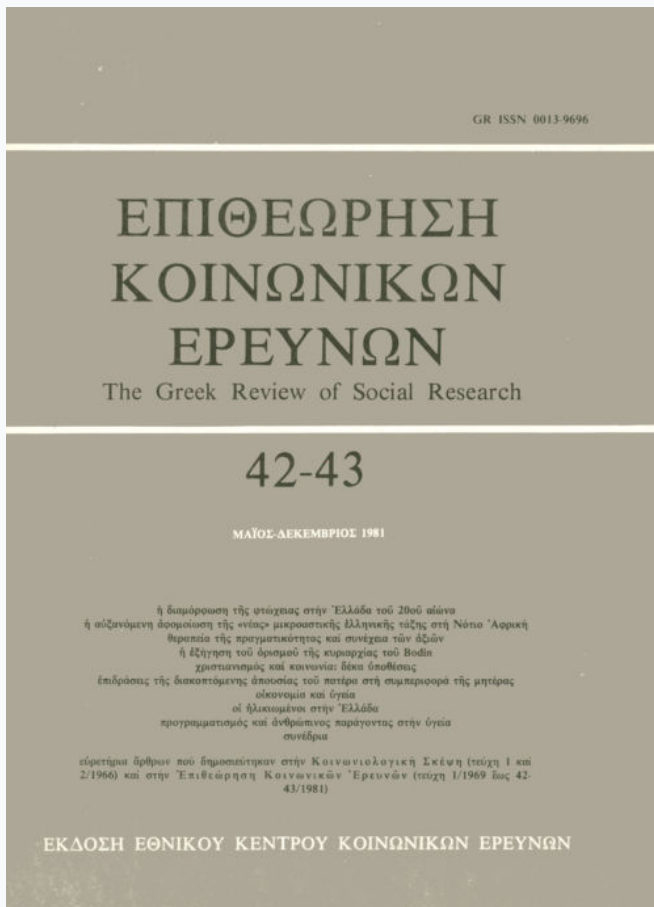

The Greek Review of Social Research

Vol 42 (1981)

42-43

Η εξήγηση του ορισμού της κυριαρχίας του Bodin

Ηλίας Θερμός

doi: [10.12681/grsr.419](https://doi.org/10.12681/grsr.419)

Copyright © 1981, Ηλίας Θερμός

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Θερμός Η. (1981). Η εξήγηση του ορισμού της κυριαρχίας του Bodin. *The Greek Review of Social Research*, 42, 161–166. <https://doi.org/10.12681/grsr.419>

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὄρισμοῦ τῆς κυριαρχίας τοῦ Bodin

τοῦ
Καθηγητῆ Ἡλία Θεμεοῦ

ὁ Jean Bodin καὶ τὸ πολιτικό περιβάλλον

Ὁ Jean Bodin γεννήθηκε, κατὰ πάσα πιθανότητα, μεταξύ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1529 καὶ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1530. Καταγόταν ἀπὸ οἰκογένεια πού ἀνήκε στὴν ἀστική τάξη. Ἦταν τὸ μικρότερο ἀγόρι οἰκογένειας ἐφτά παιδιῶν. Σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, ὁ Bodin φοίτησε στὴν σχολὴ Carmelite Order στὸ Angers γιὰ ν' ἀποκτήσει μόρφωση καὶ ἐξάσκηση γιὰ τὸ ἱερατεῖο.

Ἀπὸ τὸ Angers ὁ Bodin πῆγε στὸ Παρίσι, καὶ ἡ παραμονὴ του ἐκεῖ συνέπεσε μὲ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Ι, γεγονός τόσο εὐεργετικό στὸν γαλλικό Οὐμανισμό, καὶ μὲ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ τὸ 1547. Ἐκεῖ, ὁ Bodin ἐσπούδασε φιλοσοφία καὶ πολιτισμὸ στὸ College des Quatre Langues. Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Τουλούζης σπούδασε ἀστικό δίκαιο, ἀρχαῖες γλῶσσες καὶ ἱστορία. Στὸ Παρίσι, ὁ Bodin ἐξάσκησε τὴ δικηγορία καί, τὸ 1856, ἐδημοσίευσε τὴ *Μέθοδο γιὰ τὴν εὐκόλη ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας*. Στὸν ἀκαδημαϊκὸ του προβληματισμὸ ὁ Bodin ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τὸν Peter Ramus, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νὰ ἐπαναστατικοποιήσει τὴν παραδοσιακὴ Ἀριστοτελικὴ Λογικὴ. Ἐπηρέαστηκε, ἐπίσης, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, συνηγόρησε σὲ μίαν ἐκλεκτικὴ καὶ ἐπαγωγικὴ μέθοδο τῆς ἱστορίας καὶ ἦταν καλὰ καταρτισμένος στὸ σχολαστικισμό.

Ὁ Bodin ἔζησε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐποχῆς τὸν θρησκευτικῶν πολέμων μεταξύ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων τοῦ δέκατου ἔκτου αἰῶνα, ὅταν ἡ ἐνότητα τῆς Γαλλίας ἀπειλοῦνταν σοβαρά. Συμμετεῖχε ἐνεργὰ στοὺς ἐμφύλιους πολέμους ὡς ἀρχηγὸς μιᾶς ἡγετικῆς ὁμάδας μετριοπαθῶν καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι προβληματίζονταν καὶ εὐαισθητοποιούνταν ἀπὸ τὸν φανατισμὸ πού παρέλυε τότε τὴ Γαλλία. Ἡ ἀσπλαχνία καὶ ἡ βία δημιούργησαν ἰδιαίτερη ἐντύπωση στὸ μυαλό του, καὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ πιστεῦει καὶ νὰ συνηγορεῖ γιὰ ἓνα *ἐθνικὸ κράτος* στὸ ὁποῖο ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ θά ἦταν ἐφικτὴ. Ἡ σύγκρουση μεταξύ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων, κατὰ τὴ λογικὴ τοῦ Bodin, ἔπρεπε νὰ τερματιστεῖ καὶ ἡ ἰδεολογία τοῦ ἐθνικοῦ κράτους νὰ γίνῃ ὁ καινούργιος ἄξονας συσπείρωσης τῶν μαζῶν.

Τὸ κύριο θέμα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 50 χρόνια τοῦ δέκατου ἔκτου αἰῶνα ἦταν ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξ αἰτίας θρησκευτικῶν συγκρούσεων. Ἐν τούτοις, οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς σύγκρουσης ἦσαν ἄλυστα συνυφασμένοι μὲ τὶς πολιτικὲς καὶ οικονομικὲς δυνάμεις. Ἦ πάλι γινόταν ἀπὸ τὴν ἀστική τάξη ἐνάντια στὴν ἀγροτικὴ ἀριστοκρατία, τὴν οἰκοδεσποτικὴ Ἐκκλησία καὶ τοὺς παραδοσιακοὺς φεουδαρχικοὺς θεσμούς.¹ Ἡ θέση τῶν Huguenots ἦταν σταθερὰ ὑπὲρ τῶν τοπικῶν προνομίων καὶ ἐνάντια στοὺς βασιλεῖς. Αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσαν τὰ αὐτόνομα προνόμια τῶν ἐπαρχιῶν, τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴ δύναμη τῶν εὐγενῶν ὑπονόμειαν τὴν κρατικὴ συγκέντρωση καὶ τοὺς νέους θεσμούς.

Ὁ Ἑρρίκος ΙΙ προσπάθησε νὰ ἐναρμονίσει τοὺς καθολικοὺς πού κατεθύνονταν ἀπὸ τοὺς Medici μὲ τὴν προτεσταντικὴ ἱεραρχία πού κατεθύνονταν ἀπὸ

1. George H. Sabine, *A History of Political Theory*, σ. 313.

τούς Huguenots μέ τό διάταγμα τοῦ St. Germain τῆς 15ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1562. Αὐτή ἡ πράξη, ὁμως, ἀπέτελεσε τήν ἀφαιρέτη γιά τούς θρησκευτικούς πολέμους, πού τελείωσαν μέ τό διάταγμα τῆς Nantes στίς 15 τοῦ Ἀπριλίη τοῦ 1598, ὅπου ὁ Ἐρρίκος IV παραχώρησε ἀνοχή στούς Huguenots τῆς Γαλλίας. Ὁ πραγματικός βέβαια νικητής αὐτῆς τῆς σύγκρουσης ἦταν τό στέμμα καί ὁ ἐθνικός καθολικισμός πού ἦταν ἀντίθετος «στίς ἐσχάτες ἀπαιτήσεις τοῦ Παπισμοῦ πού τόν υπεράσπιζαν οἱ Ἰησοῦιτες καί τά συμφέροντα τῆς ἀνερχομένης ἀριστοκρατικῆς τάξης πού τά ἐκπροσωποῦσαν οἱ Καλβινιστές».²

Ὁ Bodin πῆνανε τό 1596, ὅταν ὁ Ἐρρίκος IV ἦ Ἐρρίκος τοῦ Navarre ἦταν βασιλιάς τῆς Γαλλίας. Ὁ Bodin ἦταν θαυμαστής τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς τῆς Ἀγγλίας, ἐπειδή ἀπό τό 1588 οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν κατορθώσει μέ ἐπιτυχία νά θέσουν τόν πατριωτισμό τους πάνω ἀπό τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ἐνθαρρύνοντας ἔτσι τήν παγίωση τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας καί τήν ὑπεροχή τοῦ Κράτους. Πολιτικά, ὁ Bodin δραστηριοποιήθηκε κατά τήν διάρκεια τῶν *Etats généraux*, ὅπου ἐκλέχθηκε μέλος τοῦ *Tρίτου Etat* ἀντιπροσωπεύοντας τήν πλούσια ἐμπορικῆ τάξη, ἡ ὁποία ἐριξε τήν ὑποστήριξή της πίσω ἀπό τόν βασιλιά. Στά 1576, ἡ ἐκπέρσπιση ἀπό τόν Bodin τῆς κυριαρχῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλιά καί τοῦ συγκεντρωτικοῦ κράτους ἐμφανίζεται στό μεγάλο του ἔργο *Les six livres de la République*.

Τό κρίσιμο ζήτημα στή Γαλλία, τήν ἐποχὴ αὐτή, ἀφορᾶ τόν ἰδεολογικό καί πολιτικό ρόλο τῆς κρατικῆς κυριαρχίας ἡ ὁποία ἦταν ἀλληλοσυγκρουστικὴ μέ/καί ἀλληλοεξαρτώμενη ἀπό τήν κοινωνικὴ δομή.

Ἡ δυναμικὴ τῆς ὑλικῆς βάσης τοῦ μεταβαλλόμενου κοινωνικο-οικονομικοῦ συστήματος διαμόρφωσε τήν πολιτικὴ σκέψη στή Γαλλία αὐτῆ τῆν ἐποχῇ, ὅπου ὁ προβληματισμός ξεπέρασε τήν πολιτικὴ σκέψη τοῦ Machiavelli ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἐθνικῆς ὁλοκλήρωσης καί τῆς κρατικῆς συγκέντρωσης.

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κυριαρχίας

Ἡ ἀντίληψη τοῦ Bodin γιά τήν ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας ἀναπτύσσεται στό ἔργο του *Republique* καί ἀντιπροσωπεύει τό μεσοῦράνημα τῶν προσπαθειῶν του νά ἀσχοληθεῖ μέ τό κεντρικὸ ζήτημα πού ἀφορᾶ τήν πηγὴ, τὴ φύσιν καί τὴν συμπεριφορὰ τῆς ἐξουσίας. Ὁ θεμελιώδης στόχος τοῦ προβληματισμοῦ τοῦ Bodin ἦταν νά κατανοήσει τήν πηγὴ καί τὴ φύση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τήν πορεία τῆς πολιτικῆς κοινωνικοποίησης τοῦ ατόμου καί τῆ θέση του μέσα στήν πολιτεία, τὴ φύση τοῦ κράτους καί τῶν αἰτιῶν καί μεθόδων τῶν θεσμικῶν ἀλλαγῶν, καθώς ἐπίσης καί τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν συστημάτων. Ἐτσι, ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κυριαρχίας πρέπει νά τοποθετηθεῖ μέσα στά πλαίσια πού ὀριοθετοῦν ἡ κοσμοθεωρία, ἡ πολιτικὴ ψυχολογία καί ἡ πολιτικὴ τὸν θεωρία.

Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Bodin προϋποθέτει ἓνα σύμπαν ρυθμιζόμενο ἀπό φυσικὸ καί θεϊκὸ δίκαιο. Ἡ φυσικὴ τάξη πραγμάτων εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς τάξης. Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ θεολογία καί ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ St. Thomas Aquinas.

Ὁ Bodin πιστεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὀργανικὰ δεμένους μέ τὴ φύση καί ἡ φύση ἀποκαλύπτει τὴ δύναμη καί τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὕλη εἶναι ἀδρανῆς καί σταθερὴ. Οἱ κινητήριες δυνάμεις προέρχονται ἔξω ἀπὸ τὴ φύση. Τὰ ἀστέρια καί τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα προκαλοῦν ἀλλαγές στὴ γῆ. Ἐτσι, οἱ κοσμικὲς δυνάμεις διαπλάθουν τίς δυνάμεις τοῦ γήινου μέσο περιβάλλοντος. Αὐτές οἱ δυνάμεις προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καί, ἔτσι, δείχνουν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπεια, προκύπτει ὅτι στήν κοσμολογία τοῦ Bodin ὑπάρχει σταθερὴ ἱεραρχία τῆς τάξης, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μέσα στά ὅρια τοῦ θεϊκοῦ καί τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἐπομένως, ἡ φυσικὴ τάξη πρέπει νά εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς. Ἡ Ἀποκάλυψη δείχνει στοὺς ἀνθρώπους τὸν σκοπὸ τους στὴ ζωὴ. Ἐτσι, δημιουργοῦνται τὰ ἠθικά πρότυπα. Συνεπῶς, ἐδῶ πρέπει νά βρισκεται ἡ ἠθικὴ τοῦ κράτους καί μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο εἶναι δυνατό νά καθοριστοῦν οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σχέση τῶν ἀνθρώπων πρέπει νά ἐκφράζει σὲ ὀργανωτικὸς, δομικοὺς καί ἐξουσιαστικὸς ὅρους τὴ θεϊκὴ φυσικὴ ἱεραρχία τῆς τάξης πραγμάτων. Σάν ἀποτέλεσμα, λοιπόν, αὐτῆς τῆς πραγματικότητας ὑπάρχει μιὰ ἐλιτιστικὴ ἱεραρχία, πού ἀποτελεῖ ἐξ ὀρισμοῦ τὴν ἠγετικὴ ομάδα καί καθορίζει τὴν πολιτικὴ βούληση.

Ὁ Bodin θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον λογικὰ ὄντα, ἀν καί ἔχουν ἀρνητικὰ προπατορικὰ στοιχεῖα στό χαρακτήρα τους. Οἱ ἐνάτεροι καί οἱ σοφοὶ εἶναι μόνο μιὰ μικρὴ μειοψηφία στήν κοινότητα. Ὡς ἐξ τούτου, ἡ ἐλίτ βασιισμένη στὴ σοφία καί τὴν ἀρετὴ πρέπει νά κυβερνᾷ τὴν πολιτεία, ὅπου τὸ σοβαρότερο ἔργο της πρέπει νά εἶναι ἡ παιδεία καί ἡ διάπλαση τῶν νέων κάτω ἀπὸ τὴ στενὴ καθοδήγηση καί τὸν ἐλεγχὸ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνείδηση καί λογικὴ, μπορούν νά μορφωθοῦν καί νά συμπεριφέρονται ἠθικά. Ἐτσι, ὁ κυβερνήτης πρέπει νά δίνει τὸ ἠθικὸ παράδειγμα. Τό κράτος καί ὁ ἡγεμόνας πρέπει νά παραδειγματίζονται ἀντὶ νά μονοπωλοῦν τὴν ἐξουσία. Στὴν καλὴ λειτουργία τοῦ κράτους ἐναπόκειται ἡ μεγάλῃ εὐθὺνη γιὰ τὴν ὑλικὴ εὐημερία τῶν ὑπηκόων του.

Ἡ κρατικὴ ἐξουσία, λέει ὁ Bodin, πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ ἡγεμόνα. Αὐτὸ ἐπιτρέπει τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας κατὰ δίκαιο τρόπο. Ὁμως, ἡ τάξη, ἡ ἀρμονία καί ἡ δικαιοσύνη βασιζοῦνται στὴ βία. Ἐτσι, προκύπτει τὸ μοντέλο: βία → ὑπακοή → σχέση.

Μπορεῖ, φυσικά, κανεὶς ἐδῶ νά θεσπὶ τὸ μοντέλο σὲ ἀμφισβήτηση ὑποδεικνύοντας τὴν ἀντίθεση μεταξὺ βίας καί ἠθικῆς. Πῶς μπορεῖ ἓνα κράτος, πού ἡ βία ἐξ ὀρισμοῦ ἀποτελεῖ θεμελιώδη τὸν συστατικὸ, νά εἶναι ἠθικὸ καί νά ἐπιδιώκει ἠθικοὺς καί δίκαιους σκοπούς;

Ἡ πολιτεία, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Bodin, εἶναι ἐνωστικὸ οἰκογενεῖον πού στηρίζεται σὲ κοινὰ ἐνδιαιφέροντα καί κυριαρχεῖ ἐξουσίας. Τὰ κοινωνικὰ ἰδιαιτερά, ὅπως

2. Sabine, σ. 374.

ή αγάπη και ή αίσθηση τής εϋθύνης του καθενός για τήν ύπαρξουσα τάξη πραγμάτων, πρέπει να αποτελούν τόν εσωτερικό ιδεολογικό ιστό τής πολιτείας, ή όποια πρέπει να ενθαρρύνει τήν άρετή και τήν τόλημ. 'Ο όρθολογισμός και ή ανάγκη προετοιμασών τόν άνθρωπο να ύπακούει στό κράτος. 'Ετσι, όταν ή πολιτεία εγκαθιδρυθεί, πρέπει να μεγαλώσει και να ισχυροποιηθεί στό πλαίσια τής άρετής και του κοινού συμφέροντος.

Η ανώτατη κυρίαρχη έξουσία πρέπει να στηρίζεται κάπου. Πρέπει να άσκειται σύμφωνα με τούς νόμους τής φύσης του Θεού, του όρθολογισμού, και με τά έθιμα και τίς παραδόσεις. 'Όποια κυβέρνηση δέν ενεργεί σύμφωνα με αυτούς τούς θεσμούς είναι τυραννία. Γι' αυτό, ό ήγεμόνας δέν πρέπει να άπειθει σ' αυτούς τούς νόμους, γιατί τό κράτος θά καταστραφεί και αυτός θά άπορριφθεί από τούς πολίτες.

Ακόμα όμως και άν ό ήγεμόνας παραβιάζει τούς νόμους, σέ καμιά περίπτωση ό λαός δέν έχει τό δικαίωμα να έπαναστατήσει. 'Ο πολίτης πού έπαναστατεί έχει τέσσερις επιλογές: να δραπέτευσει, να πάει φυλακή, να εκτελεστεί, ή να συμβιβαστεί πρόσκαιρα και μόνο για λόγους τακτικής.

Μέ αυτό τόν τρόπο, τό κράτος είναι άπόλυτο, άδαιρέτο και άνώτερο. Μόνο ένα τέτοιο κράτος μπορεί να θεσπίσει θρησκευτική άνοχη και, συνεπώς, να άντιμετωπίσει τά προβλήματα τής εποχής, πού στην περίπτωση τής Γαλλίας αυτή τήν εποχή σημαίνουν τερματισμό τών θρησκευτικών έμφυλιών πολέμων.

'Ετσι, τό κράτος πρέπει να λειτουργεί ιδεολογικά σέ ένα ύψηλότερο επίπεδο — μία τρίτη διάσταση — άπέναντι στον καθολικισμό και τόν προτεσταντισμό. 'Ο πατριωτισμός ν' άντικαταστήσει τά συγκρουόμενα θρησκευτικά δόγματα ως κεντρική ιδεολογική υπόθεση τής πολιτείας. Για να επιτευχθεί τό δύσκολο αυτό έργο, τό κράτος, με επικεφαλής τόν κυρίαρχο ήγεμόνα, πρέπει να άντανakλά στον λειτουργικό του χαρακτήρα τόν άνώτατο βαθμό έξουσίας, ενώ σέ κοινωνικο-οικονομικούς και ιδεολογικούς δρους θά προβάλλει ή οργανωτική δύναμη τής πολιτείας. Με αυτόν τόν τρόπο, τά κυρίαρχα δικαιώματα του ήγεμόνα πρέπει να είναι άδυστηρά περιορισμένες φύσης και ή έξουσία πρέπει να άσκειται με σοφία, ώστε να επιτευχθούν αυτοί οι σκοποί.

θεωρία και γενικές ιδιότητες τής κυριαρχίας—τά επιχειρήματα

Η αναλυτική παρουσίαση τών στοιχειωδών συστατικών τής θεωρίας τής κυριαρχίας του Bodin είναι άναγκαία για βαθύτερη διεύδυση στον προβληματισμό του πάνω σέ αυτή τή θεμελιακή άρχή, όπως επίσης και για όποιαδήποτε προσπάθεια να εκτιμήσουμε τή θεωρία του σέ σχέση με τήν ιστορική πραγματικότητα τής εποχής του.

Κυρίαρχια είναι εκείνη ή άπόλυτη και διαρκώς προστατευόμενη έξουσία τής πολιτείας, πού στά ελληνικά σημαίνει άκρα έξουσία, κύρια άρχη και κύριο πολιτεύμα, ενώ στά λατινικά ονομάζεται «majestas».

Διαρκής κυρίαρχια άναφέρεται στην κυρίαρχια πού διαρκεί σέ όλη τήν περίοδο τής ζωής εκείνου πού τήν

έξασκει και πού δέν έχει τέλος. Μεταβιβάζεται από τόν πατέρα στον γυίο και γίνεται, έτσι, κληρονομική, και καμιά δύναμη δέν χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί από τόν κάτοχο τής προκειμένου να τή διατηρήσει.

Άπόλυτη κυρίαρχια είναι αυτή πού δέν είναι δυνατό ν' άκυρωθεί ή να τεθεί υπό δρους ή να λήξει. Πρέπει να δίνεται άλλά και άπεριορίστα και όχι δύναμη κάποιας ύπηρεσίας ή επιτροπής, ούτε με τή μορφή άνακλητής παραχώρησης. Η άπόλυτη κυρίαρχια πρέπει να έννοείται μόνο ως ή κυρίαρχη έξουσία του μονάρχη, ό όποιος υποτάσσεται μόνο στους νόμους του Θεού και τής φύσης. Όμως, κυρίαρχη έξουσία δέν σημαίνει άπαλλαγή από όποιοδήποτε νόμο. Όλοι οι ήγεμόνες τής γής υπόκεινται στους νόμους του Θεού και τής φύσης και άκόμη σέ όρισμένους ανθρώπινους νόμους πού είναι κοινοί σέ όλα τά έθνη.

'Ο κυρίαρχος ήγεμόνας δημιουργεί τόν νόμο, πού είναι τό βασικό στοιχείο τής κυριαρχίας του και τής άπόλυτης έξουσίας του. 'Ετσι, άποκτά τό δικαίωμα να επιβάλλει νόμους γενικά σέ όλους τούς ύπηκόους του, άνέξαρτητα από τήν συγκατάθεση τους.

Όλοι οι νόμοι, οι διατάξεις, οι πιστωτικές έπιστολές, τά προνόμια και οι παραχωρήσεις πού δίνονται από τόν ήγεμόνα έχουν ισχύ μόνο κατά τή διάρκεια τής ζωής του και πρέπει να επιβεβαιωθούν από τόν καινούργιο βασιλεύοντα ήγεμόνα, ό όποιος έχει ενημερωθεί γι' αυτές. Αυτές οι παραχωρήσεις αναφέρονται σέ όλες τίς ύπάρχουσες έταιρίες, στά νομικά πρόσωπα, στά κοινοβούλια, στά δικαστήρια και στους άξιωματικούς τού στέμματος. Η βούληση του ήγεμόνα δέν υπόκειται ούτε στους νόμους τών προκατόχων του (έκτός άν ή διαδοχή καθορίζεται με άδυστηρό κληρονομικό δίκαιο) ούτε στους δικούς του προηγούμενους νόμους, άν νομίζει ό ίδιος ότι δέν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις τής δικαιοσύνης. Όμως, όταν πρόκειται για καθορισμένες και λογικές ύποσχέσεις, οι όποιες έχουν δοθεί είτε από τόν ίδιο ή από προκατόχου του και οι όποιες άφορούν τά συμφέροντα τών ύπηκόων του ή εμπλέκονται στά συμφέροντα άλλων ήγεμόνα, τότε ή βούληση του ήγεμόνα περιορίζεται σαφώς μέσα στα ύπάρχοντα πλαίσια.

'Ο νόμος και τό συμβόλαιο δέν πρέπει να συγχέονται. 'Ο νόμος πηγάζει από αυτόν πού έχει κυρίαρχη έξουσία, και μ' αυτόν τόν τρόπο ό ήγεμόνας ύποχρώνει τόν ύπηκοο σέ ύπακοή χωρίς όμως να δεσμεύει τόν έαυτό του. Τό συμβόλαιο είναι άμοιβαία συμφωνία μεταξύ ήγεμόνα και ύπηκόου, έξ ίσου δεσμευτική για τίς δύο πλευρές, και κανένας δέν μπορεί να παραβιάσει τά συμφέροντα του άλλου χωρίς τή συγκατάθεση του.

Πρέπει να γίνει, όμως, διάκριση μεταξύ δικαίου και νόμου, επειδή τό ένα σημαίνει τί είναι έντιμο και τό άλλο τί είναι άδαιρέτο. 'Ο νόμος δέν είναι τίποτε άλλο από τήν έντολή του ήγεμόνα κατά τήν εξάσκηση τής κυρίαρχης έξουσίας του. Όμως ούτε ό πάπας, ούτε ό αυτοκράτορας είναι άπαλλαγμένοι από τόν νόμο τής φύσης. Συνεπώς, άπόλυτη έξουσία σημαίνει μόνο άνεξαρτησία σέ σχέση με τόν κοινό νόμο και όχι σέ σχέση με τόν νόμο του Θεού.

Επί πλέον, άν ή δικαιοσύνη είναι ή έφαρμογή του νόμου, ό νόμος τό έργο του ήγεμόνα και ό ήγεμόνας

ἢ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τότε, ὁ νόμος τοῦ ἡγεμόνα πρέπει νά εἶναι πρότυπο τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Ἐπάρχει διαφορά μεταξύ νόμου καί ἔθιμου. Τό ἔθιμο ἐπικρατεῖ βαθμιαία κατά τή διάρκεια πολλῶν ἐτῶν καί μέ κοινή συγκατάθεση. Ὁ νόμος ὀρίζεται μιά φορά καί ἀντλεῖ τήν ἰσχύ του ἀπό κείνον πού ἔχει τό δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς του. Οἱ Etats généraux δέν εἶναι ἀνώτερη ἐξουσία ἀπό αὐτήν πού ἔχει ὁ ἡγεμόνας.

Ἐάν ὁ βασιλιάς ὑποτασσόταν στοὺς Etats, δέν θά ἦταν οὔτε ἡγεμόνας οὔτε κυρίαρχος, καί ἡ πολιτεία δέν θά ἦταν βασιλεία ἢ μοναρχία ἀλλά ἀριστοκρατία. Ὁ σκοπός καί ἡ λειτουργία τῶν Etats généraux εἶναι νά συμπεριλαμβάνουν τόν ἡγεμόνα. Οἱ Etats δέν ἔχουν ἀνεξάρτητη ἐξουσία νά μελετήσουν, νά διατάξουν, νά ἀποφασίσουν, νά συγκεντρωθοῦν ἢ νά διαλυθοῦν χωρίς τήν ἐντολή τοῦ ἡγεμόνα. Ἐκτακτοί, ὁμως, φόροι ἢ ἐπιχορηγήσεις χωρίς τή συμφωνία καί συγκατάθεση τῶν Etats δέν εἶναι δυνατά νά ἐπιβληθοῦν.

Ὅμως, ἡ κυριαρχία τοῦ βασιλιά δέν κινδυνεύει ἄμεσα ἀπό τήν ὑπαρξή τῶν Etats. Ἀντιθέτα, ὁ βασιλιάς ἐξαρτᾶ τήν πληροφόρησή του ἀπό τίς ἐκθέσεις τους, καί ἀνεβαίνει τό κύρος του, ὅταν ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ἀπό τοὺς συναθροισμένους ὑπηκόους του.

Ὅλες οἱ ἄλλες ἰδιότητες καί τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας συμπεριλαμβάνονται στήν ἐξουσία πού ἀφορᾶ τή θέσπιση καί κατάργηση τοῦ νόμου. Ἐδῶ, περιλαμβάνεται τό κυρίαρχο δικαίωμα κήρυξης πολέμου καί εἰρήνης, τῶν ἐφέσεων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων πού ἐκδόθηκαν ἀπό ὅλα τὰ δικαστήρια, τὸ διορισμὸ καί τῆς ἀπόλυσης τῶν μεγάλων ἀξιωματοῦχων τοῦ κράτους, τῆς φορολογίας, τῆς παραχώρησης προνομίων ἀπαλλαγῆς σέ ὄλους τοὺς ὑπηκόους, τῆς ρύθμισης νομισματοκοπίας, τῆς ἀποδοχῆς ὄρκων πίστης ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπηκόους καί τοὺς ὑποτελεῖς.

Τό συμφέρον τῆς διατήρησης τοῦ κράτους ὑπαγορεύει νά μὴν παραχωροῦνται τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας σέ κανένα ὑπῆκοο ἢ ξένο, γιατί μιά τέτοια παραχώρηση ἀνοίγει τό δρόμο μέσα ἀπὸ τόν ὁποῖον ἐκεῖνος πού λαμβάνει τό κυρίαρχο δικαίωμα τελικά γίνεται ὁ ἴδιος ἡγεμόνας.

Ὁ Bodin ἐπιχειρεῖ στόν ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας νά διαχωρίσει τὰ θρησκευτικά καί πολιτικά στοιχεῖα. Ἀκολουθεῖ τό πρότυπο ἀνάλυσης τοῦ Ἀριστοτέλη καί ἐνσωματώνει τή σκέψη τῶν Machiavelli. Κυριαρχία εἶναι ἀναλυτικὴ ὀρολογία χαρακτηρίζεται ἀνώτατη, ἀπόλυτη, διαρκῆς καί προσταζούσα.

Τό γεγονός ὅτι στή Γαλλία συνθηζόταν, παραδοσιακά, οἱ βασιλεῖς νά ἐπιζητοῦν τήν ὑποστράθεια τοῦ λαοῦ ὅταν ἀναλαμβάναν τήν ἐξουσία, ἀποτελεῖ σοβαρό καί ἱστορικό πρόβλημα γιά τόν Bodin προκειμένου νά ὑπερασπιστεῖ τή θεωρία του. Ταυτόχρονα, ὁ Bodin θέλει νά ἀποφύγει τό δόγμα τῆς θρησκείας μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου πού καθορίζει τήν καταγωγή καί ἐξέλιξη τῆς βασιλείας. Τό πρόβλημα γιά τόν Bodin εἶναι νά ἀποφύγει τὰ παραδοσιακά δικαιώματα τοῦ βασιλιά. Συνεπῶς, ὁ Bodin ἐπινοεῖ τό πρότυπο ὅπου οἱ ὑπῆκοοι δίνουν τήν κυριαρχία τους στόν βασιλιά κατά τήν ὀρκωμοσία του, καί μέ βάση αὐτὴ τή βούληση γίνεται ὁ ἴδιος ἀπόλυτος μονάρχης. Ἔτσι, ὁ λαός ἐθελοντικά παραδίδει τήν κυριαρχία

στόν ἡγεμόνα, πού ἀφοῦ τήν ἀποκτήσει δέν ὑπόκειται πλέον σέ κανένα ἔλεγχο.

Ὁ Bodin χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο τοῦ ἀπόλυτου μέ ἀριστοκρατικὴ ὀρολογία, πού σημαίνει ὅτι αὐτός πού ἔχει ἀπόλυτη κυριαρχία κατέχει τήν ἐξουσία σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ὅλη ἡ ἐξουσία εἶναι συγκεντρωμένη καί τήν ἔχει ὀλόκληρη. Ἐχει ὅλο τό εὔρος τῆς ἐξουσίας, ἢ ὅποια δέν ἐλαττώνεται οὔτε ὑπόκειται σέ θρυσματισμὸ. Ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία (absolutism), ὅταν ἀπευθύνεται στήν κυριαρχία κατά τήν ἀποψη τοῦ Bodin, δέν εἶναι ἰσοδύναμη τῆς τυραννίας. Ἡ τιμὴ, ὁ ὀρθολογισμὸς καί ἡ δικαιοσύνη ἀσκοῦν ἀνασταλτικὴ ἐπιρροή στήν ἀπολυταρχία, ἀφοῦ αὐτὴ ἄντιπρὸς τίς παραπάνω ἀρχές, ἐνῶ τό ἀντίθετο συμβαίνει μέ τήν τυραννία.

Ἔτσι, ἡ ἠθικὴ πρέπει νά ὀριστεῖ μεταξύ τῶν παραμέτρων τῆς τιμῆς, τὸ ὀρθολογισμὸ καί τῆς δικαιοσύνης καί νά διαμορφώνεται ἀπὸ τό φυσικό καί θρησκευτικό δίκαιο.

Μετά τόν γενικό ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας, ὁ Bodin προχωρεῖ στίς λειτουργικὲς λεπτομέρειες τοῦ ὀρισμοῦ του. Ἀμεροληψία στή δικαιοσύνη σημαίνει ὅτι ὁ Θεός εἶναι δίκαιος. Ἡ ἠθικὴ γίνεται συνώνυμη μέ τό χρέος. Ὁ κριτὴς ἀναφέρεται σάν Θεός. Ἔτσι, ὁ βασιλιάς πρέπει νά εἶναι σέ ἄρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Τό κράτος ὀφείλει νά συμμορφώνεται μέ τόν φυσικό νόμο καί, ὅσο εἶναι δυνατόν, νά βρίσκεται ἐπίσης σέ ἄρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Ἔτσι, λειτουργεῖ τό σχῆμα:

Ἀμεροληψία Δικαιοσύνη Ὄρθολογισμὸς Νόμος	→	Κυριαρχία
---	---	-----------

Νόμος ἐξ ὀρισμοῦ, ἐδῶ, σημαίνει ὀρθολογισμὸς. Ἐπειδὴ τὰ συμβόλαια καί ὁ νόμος γράφτηκαν ἢ ἐγιναν ἀπὸ τοὺς προκατόχους τοῦ βασιλιά, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλες οἱ πράξεις πού ἀφοροῦσαν τὰ νομοσχέδια πού θεσπίστηκαν ἢ τίς συμφωνίες πού γράφτηκαν, ἦσαν στό σύνολο τοὺς ἐντιμες καί δίκαιες. Ἐκτός καί ἂν, ἐξ αἰτίας ἀλλαγῆς περιστάσεων, αὐτοὶ οἱ νόμοι καί οἱ συμφωνίες δέν εἶναι πλέον δίκαιοι καί κατάλληλοι γιά τήν ἐνημερία τῆς πολιτείας.

Οἱ ἔθιμοι κανόνες ἀναφέρονται στό στέμμα καί στή γῆ. Ἡ γῆ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τόν βασιλιά πού στήν πραγματικότητα δέν τὴν κατέχει. Δέν μπορεί νά τὴ θεωρεῖ. Δέν μπορεί νά πάρει τὴ γῆ ἀπὸ ἕνα ἄτομο χωρίς τὴ ρητὴ συγκατάθεσή του. Ἔτσι, οἱ ἔθιμοι κανόνες γίνονται μιά ἄλλη παράμετρος πού προσδιορίζει τήν κυριαρχία.

Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς Etats généraux, ὁ Bodin πιστεύει ὅτι πρέπει νά τοὺς συμβουλευεταί ὅταν πρόκειται γιά φορολογία. Ἐκτός τῆς ὑποχρέωσης τῆς συμβουλῆς, ὁ βασιλιάς παρουσιάζει τίς προτάσεις καί τοὺς νόμους στοὺς Etats généraux.

Ἄν καί δέν εἶναι ἀπαραίτητη, σύμφωνα μέ τόν Bodin, ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ βασιλιά στοὺς Etats généraux, μιά τέτοια πράξη μπορεί νά ἀποδειχθεῖ χρήσιμη γι' αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς θετικῆς ἀπήχησης πού ἂν ἔχει στόν λαό. Ἐδῶ ἔχουμε μιά κοθαρὴ περίπτωση, ὅπου ἡ κοινὴ γνώμη λειτουργεῖ ὡς ἀνασταλτικὸς μηχανισμὸς στήν ἀπολυταρχία καί ὡς ἀλληλεπιδράση

πολιτική διαδικασία σέ έμβρυακό στάδιο μεταξύ έκτελεστικής έξουσίας και λαϊκής θέλησης.

κριτική και συνασφορά

Μιά κριτική ανάλυση τής θεωρίας τής κυριαρχίας του Bodin πρέπει νά προσανατολιστεί προς τήν άρμονία ή τή δυσαρμονία μεταξύ τών κοσμοθεωριών και τής πολιτείας, όπως επίσης και στή λειτουργία του κράτους έναντι τής ιστορικής πραγματικότητας τής εποχής του.

Τά έρωτήματα πού προκύπτουν έδω άφορούν τή φύση του κράτους, τή βία και τόν βαθμό πού τό σύστημα του Bodin ανταποκρίνεται στά ζητήματα τής έποχής πού στόχευε νά διευθετήσει. Πώς είναι δυνατόν ένα κράτος πού είναι δημιουργία τής βίας νά μπορεί νά είναι άληθινό, δίκαιο και ήθικό; Είναι δυνατόν ή λειτουργία τής βίας νά περιοριστεί μόνο στή σύλληψη τής πολιτείας ή συμπορεύεται μ' αυτήν σέ όλόκληρη τή ζωή τής γιά νά προστατεύει τήν άπόλυτη και κληρονομική κυριαρχία τής μοναρχίας και του κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικού συστήματος, υπερασπίζοντας έτσι τό διαρκές *status quo ante*; Είναι δυνατόν νά λειτουργήσει ένα σύστημα σάν μιά μόνιμη ανασταλτική δύναμη και, συγχρόνως, νά αντιμετώπισει τς δυνάμεις πού τό περιστοιχίζουν, και ιδιαίτερα όταν ό όρθολογισμός, έπισχυρισμός από τήν παιδεία, προκαλεί τά ιστορικά προκαθορισμένα όρια και τς δοσμένες δοξασίες;

Ό Bodin άσχυολήθηκε, κατ' άρχήν, μέ τό βασικό ένδιαφέρον του νά δημιουργήσει ένα κυρίαρχο κράτος ικανό νά επιφέρει θρησκευτική άνοχη και γαλήνη μεταξύ τών συγκρουομένων χριστιανικών δογμάτων και όργανώσεων, και δίνει βαρύτητα στή δημιουργία και λειτουργία ενός τέτοιου κράτους. Έτσι, ό προβληματισμός του περιορίζεται σέ ένα μόνο μέρος τής πραγματικότητας τής εποχής του, δηλαδή στή θρησκευτική σύγκρουση. Ό προβληματισμός του άντανακλά τς κοσμοθεωρίες και τς πολιτικές ύποθέσεις του παραδοσιακού καθολικού δογματος. Έτσι, τό θεωρητικό δράμα του παραμένει έγκλωβισμένο σ' αυτή τήν αντίληψη του γιά τήν πραγματικότητα.

Από τήν άλλη πλευρά, ό Bodin είναι φυσικά πολύ ρεαλιστής θεωρώντας τό κυρίαρχο έθνος-κράτος τή μόνη ικανή όργανωση νά επιτύχει τούς τακτικούς σκοπούς τής θρησκευτικής άνοχής και τής έθνικής ανάπτυξης. Έτσι, ή άρμονία και ή αντίθεση φαίνονται ότι είναι σύμφυτα στοιχεία, στή θεωρία τής κυριαρχίας του Bodin, μέ τή φύση και τή λειτουργία τής πολιτείας στον γοργά μεταβαλλόμενο και άβέβαιο κόσμο του δέκατου έκτου αιώνα.

Στήν Πολιτεία (République), ή κυρίαρχη έξουσία όρίζεται ως άπόλυτη έξουσία, όπου οποιαδήποτε νόμιμη αντίσταση αποκλείεται. Η αντίσταση υπονομεύει τήν έξουσία, σύμφωνα μέ τόν Bodin, και προκαλεί τήν άπόλυτη φύση του κυρίαρχου κράτους. Έτσι, τό δικαίωμα του λαού είναι άσυμβίβαστο μέ τή φύση τής κυριαρχίας.³ Η άνώτατη έξουσία δέν άναγνωρίζει

άνώτερες έξουσίες ή άλλη ίση μέ αυτήν και, ως έκ τούτου, είναι άπόλυτη. Ό ήγεμόνας ή είναι άπόλυτος ή δέν είναι κυρίαρχος, ύποστηρίζει ό Bodin.

Όμως, άποκλείοντας από τόν λαό κάθε δικαίωμα νόμιμης αντίστασης μέ τό σκεπτικό ότι ή αντίσταση θά οδηγήσει σέ επανάσταση και στον σφετερισμό τής έξουσίας από τούς τυράννους, ό Bodin δέν βλέπει τόν έπερχόμενο κίνδυνο τυραννίας από τήν άπόλυτη κυριαρχία. Έτσι, παραλείπει νά προνοήσει γιά μιά ρεαλιστική αντιμετώπιση του σύμπτου τής έχθρου, τής τυραννίας, όπως τό είχε αντίληφθει ό Άριστοτέλης. Η αντίθεση πάλι, έδω, πρέπει νά κριθεί σέ συνάφεια μέ τούς βασικούς στρατηγικούς σκοπούς του Bodin, δηλαδή θρησκευτική άνοχη και δύναμωμα του πατριωτικού έθνους-κράτους.

Όσον άφορά τήν ύπόθεση του όρισμού και τή μορφοποίηση τής κυριαρχίας, ό Bodin δέν κατορθώνει νά λύσει τό πρόβλημα τών δύο κυρίαρχων άλληλοσυγκρουομένων έθνών-κρατών. Μέ αυτό τό κρίσιμο ζήτημα στο Διεθνές Δίκαιο θά άσχυοληθεί άργότερα ό Hugo Grotius. Όμως, ό Bodin είναι δυνατό νά θεωρηθεί ό μεταβατικός πολιτικός φιλόσοφος πού ό προβληματισμός του οδηγεί από τό άπόλυτο μοναρχοθρησκευτικό προσανατολισμένο κράτος προς τό σύγχρονο έθνος-κράτος. Έτσι, ό Bodin γίνεται ή γέφυρα στήν πολιτική φιλοσοφία μεταξύ του μεσαιωνικού και του σύγχρονου κράτους χρησιμοποιώντας τήν κοινή γνώμη γιά επιβεβαίωση τής έξουσίας. Ό ήγεμόνας τό κάνει αυτό μέσω τών *Estats généraux*. Είναι ένα μεταβατικό στάδιο από τή μοναρχία στήν αντιπροσωπευτική μορφή διακυβέρνησης.

Η πλέον σημαντική συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική θεωρία είναι ή ανάλυση του πού άναφέρεται στήν έξουσία. Η συστηματική του διεύδυση στή συμπεριφορά τής έκτελεστικής έξουσίας και ό όρισμός του πού θεωρεί τήν άρχή τής έξουσίας βασικό στοιχείο γιά τόν καθορισμό τής σχέσης δύναμη-έξουσία καθώς επίσης και ή άνατομία αυτής τής άρχης είναι ιδιαίτερα αξιόλογα.

Πιο αναλυτικά, ή συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική έπιστήμη έχει ως εξής:

α) Γράφοντας σέ μιά έποχή πού ή αντίληψη μιάς άδιαφιλονικητής πολιτικής έξουσίας και ύποχρησης μέσα σέ μιά συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται σέ κρίση έξ αίτίας τής σύγχυσης πού επικρατεί στον λαό και τής άποσύμβασης τής βασιλικής έξουσίας στή Γαλλία,⁴ ό Bodin κατορθώνει νά προσδιορίσει και νά υπερασπίσει τήν έξουσία.

β) Ό όρισμός του κράτους ήταν σχετικός μέ τήν ιστορική πραγματικότητα τής εποχής. Η θέση του Bodin ότι τό κράτος πρέπει νά κατέχει έξ όρισμού υπέρτατη πολιτική έξουσία, άποτελεί τόν κεντρικό άξονα του νέου κράτους. Άκόμα και σήμερα, ένας όργανισμός πού έχει λιγότερη κυριαρχία δέν είναι κράτος αλλά συνεταιρισμός μέ κατώτερο βαθμό έξουσίας. Η κυριαρχία γίνεται τό κύριο θέμα στο πολιτικό σύστημα του Bodin, επειδή αυτός μέσω τής κυριαρχίας άναζητεί λύσεις γιά τήν αντιμετώπιση τής θανάσιμης πρόκλησης τών θρησκευτικών πολέμων στήν

3. Franklin, Julian H., *Jean Bodin and the Rise of Absolutism*, Cambridge University Press, London, 1973, σ. 51.

4. Bodin, Jean, *The Six Books of a Commonwealth*, σ. Α 14.

ἐκτελεστική καί τή βασιλική ἐξουσία. Ἡ πολιτική ἐξουσία στή Γαλλία, τήν ἐποχή αὐτή, ἦταν τελείως ἀποδυναμωμένη. Τήν ἴδια ἐποχή, ὁ Bodin συνηγορεῖ ὅτι ὁ κυρίαρχος πρέπει νά εἶναι υπεύθυνος γιά τή νομοθεσία, καί ἐπομένως τά καθήκοντά του δέν πρέπει νά περιορίζονται σέ δικαστικές καί διοικητικές λειτουργίες, ὅπως στήν περίπτωση τῆς μεσαιωνικῆς παράδοσης. Συνεπῶς, ὁ πολιτικός προβληματισμός τοῦ Bodin στόχευε στό νά θέσει τήν ἐξουσία τοῦ ἔθνικοῦ κράτους ὑπεράνω τῶν σκοπῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ παπισμοῦ καί τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας ἡ κυριαρχία ἀντικατέστησε ὅλους τούς βασικούς φορεῖς πού ἀποτελοῦσαν τήν αὐτοκρατορία. Σ' αὐτή τήν περίοδο, ἡ σκέψη τοῦ Bodin ἐπιδίωξε νά ἐξαλείψει τόν θρυμματισμό τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐξ αἰτίας τῆς παραδοσιακῆς δύναμης τῶν εὐγενῶν καί νά παρουσιάσει μία αὐστηρή καί ὑψηλή συγκεντρωτική ἐξουσία ταυτισμένη μέ τό ἔθνικό κράτος ὑπό τήν προστασία ἑνός φωτισμένου ἡγεμόνα καθοδηγούμενου ἀπό τόν Θεό, τόν φυσικό νόμο, τήν παράδοση, τούς προϋπάρχοντες ἔθνικούς θεσμούς, καί περιοριζόμενου ἕμμεσα ἀπό τήν κοινή γνώμη μέσω τῶν *Etats généraux*.⁵

Ἡ κυριαρχία γιά τόν Bodin, ὅπως καί κυριαρχία ἐξουσία, εἶναι ὀργανική καί, συνεπῶς, δέν ὑπόκειται σέ θρυμματισμό. Καί βέβαια δέν δίνεται «κατά τεμάχια». Ἡ δίνεται ὀλόκληρη ἡ καθόλου. Ἄρα ἕνα συγκεντρωτικό κράτος ἔχει ἐξ ὀρισμοῦ ὀργανική κυριαρχία.

Ἡ ἀντίθεση, ὁμως, σέ αὐτό τό πρότυπο ἐξουσίας προβάλλεται μέ τήν ἐρώτηση: Πῶς μπορεί τό πολιτικό πρότυπο τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας νά συμβιβάζεται μέ τή λαϊκή θέληση εἰδικά, ὅταν οἱ σκοποὶ τῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας ἀποβλέπουν σέ ἕνα πρόγραμμα πολιτικῆς καί οικονομικῆς ἀνάπτυξης πού σκοπεύει νά ἐπιφέρει βαθεῖς ἀλλαγές στό κοινωνικό οἰκοδόμημα, ὅπως στήν περίπτωση τῶν κυβερνήσεων κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας καί τοῦ Louis XIV; Ἴσως στήν κατανόηση αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀντίφασης καί τῆς θεωρητικῆς ἀντίληψης τοῦ Bodin γιά τήν ὀργανική κρατική κυριαρχία, μπορούμε νά ἀναζητήσουμε τίς ἰδεολογικές καταβολές τῆς σύγκρουσης ἡ ὁποία ὀδήγησε στή Γαλλική Ἐπανάσταση τό 1789.

Στά περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης αὐτή τήν ἐποχή, ἡ ἀλλαγὴ ὀρίζεται ἱστορικά. Ἄν ὑπάρχει αὐξησὴ στήν ἐξουσία τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, τότε αὐτό εἶναι μιά ριζικὰ διαφορετικὴ πορεία λειτουργίας καί συμπεριφορᾶς τοῦ κράτους. Ἀποτελεῖ ἱστορικὴ μεταβολὴ στήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας ὅταν μιά κυβερνησὴν, προκειμένου νά καινοτομήσει καί νά ἐπιφέρει μεταρρυθμίσεις, παραβλέπει τήν ἱστορικὴ παράδοση. Τά κράτη ἐκεῖνα, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, πού παρέμειναν πιστὰ στήν ἱστορικὴ παράδοση, ἦσαν τὰ τελευταῖα πού ὀλοκληρώθηκαν ἐθνικά. Ἡ προσήλωση στήν ἱστορικὴ παράδοση γίνεται ἐμπόδιο στήν καινοτομία καί τόν ἐκσυγχρονισμό. Μόνο μέ τήν ἀποφυγὴ

τῶν δογματικῶν περιορισμῶν τῆς ἱστορικῆς παράδοσης ὁ συγκεκρισμός καί τό μπόλιασμα τῶν νέων ἰδεῶν μέ τόν παραδοσιακὸ τρόπο σκέψης εἶναι ἐφικτά:

Στὴν πολιτικὴ ἀνάπτυξη, βασικό στάδιο εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ στό ἔθνικό κράτος. Ἡ διαδικασία γιά τήν ἀνάπτυξη καί ἀνάπλαση τοῦ κράτους πού ἀρχισε τὸν δέκατο ἑκτο αἰῶνα θά φτάσει στή διαλεκτικὴ τὸν ὀλοκλήρωση στά μέσα τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα.

Ἡ κυριαρχία ἀπὸ τήν ἐποχὴ τοῦ Bodin ἔχει διαμορφωθεῖ μέ βάση τήν πρόκληση τῶν μεγάλων κοινωνικο-οικονομικῶν, πολιτικῶν καί τεχνολογικῶν φαινομένων καί κινήματων. Ἐχει ριζικὰ τροποποιηθεῖ, ὥστε νά εἶναι δυνατὸ νά ἰσοθετεῖται σέ σχέση μέ τό μεταβαλλόμενο κοινωνικο-πολιτικὸ περιβάλλον. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ διαλεκτικὴ στήν ἀνάπλαση τῶν κοινωνικο-οικονομικῶν συστημάτων βαδίζει μέσα στά πλαίσια πού ὀριοθετεῖ ἡ τεχνικοεπιστημονικὴ ἐπανάσταση, ἡ κυριαρχία προσαρμόζεται στίς ἀπαιτήσεις τῶν μαζῶν καί τοῦ πολίτη γιά τήν κατοχύρωση τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στή δημιουργία, τήν ἀσκηση καί τόν ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενεῖς πηγές

- Bodin, Jean. *The Six Bookes of a Commonweale*, translated by Richard Knolles, Impensis G. Bishop, London, 1606.
- Bodin, Jean. *The Six Bookes of a Commonweale*, edited with an introduction by Kenneth Douglas McRae, Harvard University Press, 1962.
- Bodin, Jean. *Six Books of the Commonwealth*, abridged and translated by M.J. Tooley, Basil Blackwell, Oxford, 1955.
- Bodin, John. *Method for the Easy Comprehension of History*, translated by Beatrice Reynolds, Columbia University Press, New York, 1945.

Δευτερογενεῖς πηγές

- Bliss, Philemon. *Of Sovereignty*, Little, Brown and Company, Boston, 1885.
- Cohen, Hymen Ezra. *Recent Theories of Sovereignty*, The University of Chicago Press, Chicago, 1937.
- Franklin, Julian H.. *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*, Cambridge University Press, London, 1973.
- Keller, Arthur S., Lissitzyn Oliver J., Mann Frederick J., *Creation of Rights of Sovereignty through Symbolic Acts 1400-1800*, Columbia University Press, New York, 1938.
- Neale, J.E.. *The Age of Catherine of De Medici*, Bradford and Dickens, London, 1943.
- Sabine, George H., *A History of Political Theory*, third edition, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961.
- Ebenstein, William. *Great Political Thinkers*, fourth edition, New York, 1969.
- Runkle, Gerald. *A History of Western Political Theory*, The Ronald Press Company, New York, 1968.

5. Οἱ *Etats généraux* ἰσχυρίζονταν ἐπιζητῶν ἱστορικὸ ρόλο σάν συμβουλευτικὰ ὄργανα τοῦ βασιλιᾶ μέ σκοπὸ νά τόν βοηθοῦν νά διαφωλίσσει τὰ ἰδανικά τῆς μοναρχίας.